

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 06.11.2024
Kabul Tarihi : 21.05.2025

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1580353>

İLK MÜDAHALE EKİBİ OLMAK; 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ ÖRNEĞİ

Meryem MEMİŞ DOĞAN¹, Cansu SEVİNÇLİ BAYRAM²

ÖZ

Afetlerin önlenabilir olduğuna yönelik düşünce, bütünlük olarak toplumsal ve kurumsal işbirliği çerçevesinde afetler ile mücadeleyi ön plana çıkarmaktadır. Afetlerle mücadelede ülke yönetimleri, uluslararası işbirlikleri kadar önemli olan bir diğer aktör de gönüllü kaynaklardır. Bu çerçevede bu çalışma resmi kuruluşlar ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) aracılığıyla 6 Şubat 2023 Türkiye-Suriye depremine farklı illerde ilk müdahalede bulunan arama kurtarma ekiplerini anlamayı amaçlamaktadır. Depreme yönelik literatürde kullanılan deprem öncesi-sırası ve sonrası kategorileştirmesinden hareketle çalışma; deprem öncesi katılımcıları gönüllü olmaya iten motivasyonu, deprem bölgesine gitme kararına yönelik süreçleri, katılımcıların bölgedeki duyguları ve yaşadıkları problemleri, afet bölgesinden döndükten sonraki süreçte gündelik yaşam pratiklerindeki değişimi açıklamayı amaçlamaktadır. Türkiye’de 11 ilde yıkım yaratan güncel bir afette, “altın saatler” olarak tanımlanan zaman diliminde, resmi ve gönüllü kurumlara bağlı olarak bölgeye müdahalede bulunan profesyonelleri anlayabilmek amacıyla nitel görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmada katılımcılar amaçlı örneklem tekniğiyle belirlenmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen verilerin gönüllü kaynakların artışı, afetlerle mücadeleye ve afet sosyolojisi literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Veriler ışığında afet öncesinde katılımcıları profesyonel olmaya iten gücün geçmiş tecrübeler olduğu söylenebilir. Ayrıca aidiyet hissedilen tarihi, siyasi, ideolojik kimliklerin de gönüllü olmada etkileri olduğu söylenebilir. Alınan eğitimlerin ve daha önce müdahale ekibinde yer almış olmanın etkisiyle bölgede duygularını ve düşüncelerini arka plana attıklarını belirten katılımcılar; öncelikle arama kurtarma ekibi ve afetzedelerin güvenliğini sağlamayı amaçladıklarını ifade etmişlerdir. Veriler çerçevesinde bölgeye müdahale sırasında yaşanan tecrübelerle yönelik algı, düşünce farklılıklarının sebepleri; geniş bir alana sahip afet bölgesinde standart bir görünümün olmaması, profesyonellerin bilgi stokları, kimlikleri ve iktidar ile kurduğu ilişki şeklinde sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Sosyolojisi, Afet Psikolojisi, Arama Kurtarma Ekibi, Kahramanmaraş Depremi

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, meryemmemis@gmail.com, mmemis@beu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7418-9318>

² Nöropsikolog, Doktorant, Üsküdar Üniversitesi, cansu.sevinclibayram@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1408-4332>

Article Type : Research Article
Date Received : 06.11.2024
Date Accepted : 21.05.2025

<https://doi.org/10.29029/busbed.1580353>

BEING THE FIRST RESPONSE TEAM; 2023 KAHRAMANMARAŞ EARTHQUAKE EXAMPLE

Meryem MEMİŞ DOĞAN¹, Cansu SEVİNÇLİ BAYRAM²

ABSTRACT

The preventable nature of disasters and the integrated framework of social and institutional cooperation bring the fight against disasters to the fore. This study aims to understand the search and rescue teams in the first response in different provinces in the February 6, 2023 Turkey-Syria earthquake. The study is based on the categorization of before-during and after-earthquake used in the literature on earthquakes; It aims to explain the motivations of the participants for volunteering, the processes regarding their decision to go to the earthquake zone, the feelings of the participants in the region and the problems they experience, and the changes in their daily life practices. In the study, in which qualitative interview technique was used to understand the professionals who intervened in the region during the time period determined as "golden hours" in a current disaster that caused destruction in 11 provinces in Turkey, the participants were determined with the purposeful sampling technique. It is thought that the data obtained as a result of the study will contribute to the increase of volunteer resources, combating disasters and disaster sociology literature.

In the light of the data, it can be said that the force that pushed the participants to become professionals was their past experiences, historical, political, ideological, professional ideologies and identities. The reasons for the differences in perception and opinion regarding the experiences experienced during the intervention in the region; can be listed as the professionals knowledge stocks, identities and their relationship with the government.

Keywords: Disaster, Disaster Sociology, Disaster Psychology, Search and Rescue Team, Kahramanmaraş Earthquake

¹ Asst., Prof., Bitlis Eren University, Faculty of Arts and Sciences, meryemmemis@gmail.com, mmemis@beu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7418-9318>

² Neuropsychologist, PhD candidate, Uskudar University, cansu.sevinclibayram@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1408-4332>

1. GİRİŞ

Sosyal bilimler literatüründe pek çok tanımı bulunan afet kavramını Birleşmiş Milletler, “ekonomik, sosyal ve fiziksel hasarlara sebep olan, insanın günlük hayatının rutinini bozarak değiştiren, toplumları derinden etkileyen ve mevcut olanaklarla başa çıkılması mümkün olmayan hadiseler” olarak tanımlamaktadır (Kadıoğlu, 2008). Resmi gazetede 2009 yılında yayımlanan 5902 sayılı kanuna göre afet; “toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran ya da kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar” olarak tanımlanmaktadır. Afetleri oluşma nedenlerine göre sınıflandıran Fritz’e (1961) göre; doğal kaynaklı deprem, heyelan, sel vb. fiziksel kaynaklı afetler iken; terör, iklim krizi, nükleer felaketler insan kaynaklı afetlerdir. Fritz’den farklı olarak afetlerin doğal olmadığını vurgulayan E. L. Quarantelli (1989), afetlerin doğal ve fiziksel etkileri bulunduğunu ancak bu durumu afete dönüştüren etkenin insan olduğunu belirtmektedir. Afet sosyolojisi literatüründe afetlere yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Örneğin afetlerin sosyal düzeni bozduğunu ve kaos yarattığını belirten Dynes (1988)’in aksine Fritz’e göre (1961) afetler; toplumsal dayanıklılığın, kırılma, dayanışma ve bütünleşmenin test edildiği ve sonraki dönemlerde yaşanacak afetler çerçevesinde önlemlerin alınmasını sağlayabilecek laboratuvarlardır.

Afetler her toplumsal yapıda farklı etkiler gösterebilmektedir. Afetle mücadelede toplumsal yapı ve kırılma, dezavantajlı gruplar ile ilgili farkındalık önemlidir. Afetler söz konusu olduğunda resmi kuruluşların önlem ve müdahalelerinden daha fazlası bir zorunluluktur. Bu noktada afetlere dirençli toplum kavramı öne çıkmaktadır. Afetlere dirençli toplum (Disaster resilient community) kavramı;

“Afet sonrası yaşanan acil durum sürecinin ardından, toplumun olası yeni bir afete karşı daha dirençli kılınması amacıyla yapılan zarar azaltma, hazırlık ve iyileştirme faaliyetleri sonucunda ulaşılan yeterlilik düzeyi. Afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması konusunda eğitilmiş ve bilinçli olduğu ve etkin önlemler alabildiği için her tür ve büyüklükteki afetlerden olabildiğince az zarar gören ve hazırlıklı olduğu için de kısa süre içinde ve dışarıdan büyük yardımlar almadan normal yaşam düzenine dönebilen toplulukları” ifade eder (İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü [AFAD], 2024).

Afetlere yönelik toplumsal dirençlilik bilim ve teknoloji yardımıyla belirlenen afet riskleri temelinde önlemler alma, hazırlık yapma, planlama ve organizasyonlar gerçekleştirme ve toplumsal farkındalık oluşturma gibi pek çok alanı kapsamaktadır. Bu noktada aile, eğitim, medya, hukuk, ekonomi gibi pek çok kurumun işbirliği önem taşımaktadır.

Modernleşme, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte zamanı tam bilinmemekle birlikte afetlere yönelik riskler belirlenebilmektedir. Bu riskler çerçevesinde hazır olma, önlemler alma afetlere yönelik mücadelede en önemli adım olarak ifade edilebilir. Afet sırasında bu hazır oluşun etkisiyle hızlı şekilde koordinasyon ve müdahale gerçekleşmektedir. Afetin hemen sonrası ve uzun vadede sonraki süreçler ise afetin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için gerekli müdahalelerin yapıldığı döneme karşılık gelir. Birbirleriyle bağlantılı bu üç temel aşama bütünleşik afet yönetimi ve afetle mücadelenin başarısını etkilemektedir. Afetle başarılı bir şekilde mücadele edebilmek resmi, gönüllü pek çok aktörün işbirliği ve organizasyonunu gerektirmektedir. Bu çerçevede bu çalışma resmi kurumlara ve Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) bağlı olarak 6 Şubat Maraş depreminde ilk müdahale ekibindeki gönüllü profesyonellerin; sürece katılmadaki motivasyonlarını, bölgeye yönelik algı, duygu ve düşüncelerini, yaşadıkları zorlukları ve sonraki dönemde tecrübelerinin gündelik yaşama etkilerini açıklamayı hedeflemektedir. Afetlere yönelik toplumsal dirençlilik sağlamada önemli bir aktör olan profesyonelleri anlamanın; gönüllü olma noktasındaki eksiklik ve kaygıların analizine, gönüllü olma noktasındaki motivasyonu, farkındalığı arttırmaya ve ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Afetlerin Etkilerini Yönetmek

Dünya tarihi boyunca var olan afetler, Tanrının insanları cezalandırması (Quarantelli vd., 2007) olarak algılanırken; modernleşme, rasyonelleşme ve bilimsel gelişmelerin etkisi ile birlikte önlenebilir ve çözümü olan doğa olayları olarak algılanmaya başlamıştır (Furedi, 2007). Bu dönüşüm afetlerle mücadele, önlem alma noktasında yeni bir bakış açısını, yaklaşımı getirmiş ve literatürde afet yönetimi tartışmalarını ön plana çıkarmıştır. Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğüne göre afet yönetimi;

“Bir afet olayını izleyen ve bir sonraki afete kadar birbirini takip eden afete müdahale, iyileştirme, yeniden inşa, zarar azaltma ve afete hazırlık aşamaların tümü. Afet yönetiminin evreleri olarak da anılırlar. Her evrede yapılan çalışmaların başarısı büyük ölçüde, bir sonraki evredeki çalışmaların başarısını etkilediği için bu döngü iç içe geçmiş zincir halkaları veya daire ile gösterilmektedir” şeklinde açıklanmaktadır (AFAD, 2024).

Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA) sınıflandırmasına göre; zarar azaltma, önleme, hazırlık, müdahale ve iyileştirme olmak üzere bütünleşik afet yönetiminde beş temel aşama bulunmaktadır (Federal Acil Durum Yönetim Kurumu [FEMA], 2011). Resmi ve gönüllü tüm kuruluşların organize edilmesi, afet temelinde yapılan

planlama, organizasyon, koordinasyon, destekleme ve yönlendirmenin etkili olabilmesi başarılı bir afet yönetiminden geçmektedir. Amacı afetin olumsuz etkilerini en aza indirmek olan afet yönetimi; hükümetler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası organizasyonlar ve yerel topluluklar arasında sağlıklı bir işbirliği sürecini kapsamaktadır.

Birleşmiş Milletler 1990-2000 yıllarını “Uluslararası Afet Zararlarını Azaltmanın On Yılı” olarak ilan etmişlerdir. “Hyogo Çerçeve Eylem Planı” (2005-2015) ve “Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi” (2015-2030) afet yönetiminde atılan önemli adımlardandır. Hyogo Çevresel Eylem Planında (2005-2015) bütünsel afet yönetimi noktasında 5 temel hedef sunulmuştur:

- Afet risklerinin azaltılmasının, uygulamada güçlü bir kurumsal temel ile birlikte ulusal ve yerel bir öncelik olmasını sağlamak;
- Afet risklerini tanımlamak, değerlendirmek, izlemek ve erken uyarı sistemleri geliştirmek
- Tüm seviyelerde güvenlik ve direnç kültürü oluşturmak üzere bilgi, inovasyon ve eğitimden faydalanmak;
- Temel risk faktörlerini azaltmak;
- Tüm seviyelerde etkin müdahale için afete hazırlığı güçlendirmek.

Afet yönetimi; zararı azaltma, hazırlıklı olma, müdahale ve kurtarma aşamalarından oluşan ve tüm aşamaların birbiriyle dinamik etkileşim halinde olduğu süreci kapsar. Olumsuz etkilerini azaltmanın zor ve karmaşık bir süreç olduğu afetler söz konusu olduğunda, resmi kamu kuruluşlarının müdahale ve planlaması yetersiz kalabilmekte ve afet sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi sürece gönüllü kaynakların aktarılmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede afet konusunda tek merkez ve sorumlunun merkezi yönetim ve hükümetler olduğuna yönelik anlayış, dünyada yaşanan afetlerin büyük etkisi ile yerini, hem küresel hem de yerel çok aktörlü, işbirliği ve planlamayı gerektiren bütünsel afet yönetimi anlayışına bırakmıştır. Türkiye örneğine baktığımızda da yaşanan 1999 Marmara depremi sonrasında tek merkezli çözüm masası anlayışının yetersiz kaldığı görülmüş (Leblebici, 2014) ve merkezi yönetim yaklaşımından uzaklaşarak bütünsel bir yönetim anlayışına geçilmiştir (Küçükşen & Yetkin, 2020) denilebilir. Bütünsel afet yönetiminde; afet öncesi, sırası ve sonrasında yetki ve sorumluluklar; merkezi idare, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, dernekler, vakıflar gibi diğer aktörler ile paylaşılmaktadır (Kadıoğlu, 2011). Kadıoğlu (2008), afet öncesi hazırlık ve zarar azaltma sürecini “risk yönetimi” şeklinde; müdahale, yeniden yapılandırmaya yönelik afet sonrasındaki çalışmaları “kriz yönetimi” olarak tanımlamaktadır. Afet hazırlığı eylemlerinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesinde risk algısının oluşması ve afet öncesi sürece dair planlanan faaliyetlerin desteklenmesinin etkili olabileceği düşünülmektedir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2014; Karancı & Doğulu, 2017). Resmi kurumlar dışında afete yönelik çalışma yürüten STK’lar, dernekler ve diğer kuruluşların temel aktörleri gönüllülerdir. Bu noktada gönüllülük afetle bütünsel mücadele noktasında değerlendirilmesi gereken önemli bir alana karşılık gelmektedir.

1.1.1. Gönüllülük ve Güven

1988 yılında kurulan “Afetler Epidemiyolojisi Araştırma Merkezi (CRED)” verileri çerçevesinde; 1988-1999 yılları arasında rapor edilen 4,212 afette 1.19 milyon can kaybı ve 1.63 trilyon ekonomik kayıp yaşanmıştır. 2000-2019 yılları arasında ise 7,348 afet rapor edilmiş, 1.23 milyon can kaybı, 2.97 trilyon maddi kayıp meydana gelmiştir. 2000-2019 yılları arasında meydana gelen afetlerin yoğunluğuna göre dağılımı sırasıyla; sel, fırtına, deprem, aşırı sıcaklık, heyelan, kuraklık, kırsal yangın, volkan ve kütle hareketidir (Yılmaz, 2022). Türkiye risk yönetimi endeksine göre 5,0 endeks puanı ile 191 ülke arasında 45. sırada ve yüksek risk grubunda yer almaktadır. AFAD’ın “Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri (2018)” raporuna göre; deprem Türkiye’de doğa kaynaklı gerçekleşen afetler çerçevesinde 9,3 puan ile yüksek risk oluşturmaktadır. Türkiye’de afet literatüründeki çalışmaların büyük bir çoğunluğunun depremi konu edindiği görülmektedir. Bu veriler ve deprem bölgesi olma özelliği çerçevesinde Türkiye özelinde depremlere yönelik afet yönetiminin sıklıkla vurgulanmasını gerektirmektedir. Deprem öncesi planlama, bilgilendirme, deprem sırasında arama kurtarma, örgütlenme, deprem sonrasında ise müdahalelerde gönüllüler önemli aktörlerdir. Afet müdahale ekibi olmadaki motivasyon gönüllülüğü anlama ve gönüllü sayısını arttırmada oldukça etkilidir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) 2001 raporunda, afet yönetiminde devlet ve kar amaçlı firmaların yanı sıra sivil toplum üçüncü bir aktör olarak tanımlanmıştır (Çakı, 2020). Afet yönetimine dair literatüre (Jalali, 2002; Osa, 2013; Lassa, 2018) baktığımızda afetle mücadele kapsamında sivil toplumun çok önemli bir aktör olduğu belirtilmektedir. Afet yönetiminde sivil toplum; şeffaf çözüm önerileri sunan Osa (2013), yereli daha iyi tanıdığı için yerele özgü planlama ve çözüm önerileri üretebilen ve nispeten daha küçük organizasyonlar olduğu için daha az bürokratik ve esnek hareket alanına sahip olan aktörlerdir (Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi [UNISDR], 2006). Ayrıca planlama ve kırılgan gruplara yönelik

uygulamalar yapabilme gücüne sahip olmasının da etkisiyle, daha önce değinilen pek çok çalışma ve raporda afet yönetimi noktasında STK'ların önemini vurgulanmaktadır.

Zorunluluk olmamasının karşılığı (Lee & Kim, 2018) olan gönüllülük; parasal ödül olmadan yabancılar için yapılan faaliyet olarak tanımlanmaktadır (Haski-Leventhal, 2009). Gönüllülük denildiğinde afet sırasında müdahaleden daha fazlası kastedilmektedir. Gönüllülerden oluşan kuruluşların afet öncesinde toplumu bilinçlendirmek, gerçekleşmesi beklenen afetlere yönelik tedbirler almak, olası risklere karşı kamuoyu oluşturmak gibi pek çok işlevi yerine getirdiği görülmektedir. Afetle mücadelede son dönemlerde ulusal ve uluslararası örneğin “Hyogo Çevresel Eylem Planı (2005-2015)” gibi pek çok örgütlenme ve raporda gönüllülüğün önemi sıklıkla vurgulanmaktadır.

Afet yönetimi konusunda gönüllüğü belirleyen birinci etken güvendir. Afet yönetiminde önemli olan işbirliği, karşılıklı güvene bağlı olarak güçlenir ya da zayıflar. Afet durumunda bilgi ve yardım noktasında başlıca kaynakları Çakı (2020); akrabalar, arkadaşlar gibi birincil ilişkide bulunan kişiler, medya, sivil toplum kuruluşları, dini kurumlar, cemaatler ve resmi kurumlar olarak ifade etmektedir. Zamanla oluşan karşılıklı güven, afetler özelinde de bakış açısı ve algı farklılıklarını meydana getirmektedir. Örneğin depreme müdahale noktasında “enkaz başında yağma yapıldığı” ya da “enkaz altına girilerek insanlara yardım edildiği” temelinde farklı görüşler, algılar, güven ve güvensizlik pratikleri bulunmaktadır. Bu algı farklılıklarına psikolojik özelliklerin yanı sıra, bilgi stokları, tecrübeler, kimlik ve aidiyetler, bireyin iktidar ile kurduğu ilişki, medyada yer alan haberler temel oluşturmaktadır. Alfred Schutz'un (2018) öne sürdüğü bilgi stokları doğduğumuz andan itibaren bize aktarılan kalıp yargıları, bakış açıları, gündelik hayat bilgileri anlamına gelmektedir. Sosyo-kültürel yapı tarafından şekillendirilen ve hazır olarak sunulan gündelik yaşam bilgisi yaşanmış tecrübeler ile değişime uğrayabilse de bireye rehber olmaktadır. Bakış açıları gündelik yaşamda içinde yaşadığımız bilgi ağı çerçevesinde şekillenmekte ve bu merkez değiştikçe algısı da farklılaşmaktadır (Schutz, 2018). Genel olarak bireyin, çalışmanın örneklemini çerçevesinde profesyonellerin bir STK'ya ya da ekibe aidiyet hissetmesinin sağlıklı iletişim ve güven çerçevesinde uyumu olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Algılanan aidiyet kavramı, bireylerin dahil oldukları grubun amacını, faaliyetlerini içselleştirerek eyleme geçecek güç oluşturmaları olarak tanımlanmıştır (İbicioğlu, 2000). Aidiyet algısı yüksek olan bireylerin sorumluluk alma davranışlarının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Stamper vd., 2009).

Bilgi stoklarının yanı sıra bireyin bakış açısını şekillendiren diğer etken ise siyasi kimlik aidiyetleri ve iktidar ile olan meşruiyet ilişkisidir. İktidar ile özdeşlik kurulması, benimsenmesi ya da meşruiyet krizi ile birlikte muhalif konumlanma toplumsal olaylara yönelik yorum farklılıklarını etkilemektedir. Toplumsal bütünleşmeyi tehlikeye atan meşruiyet krizini kimlik krizi olarak tanımlayan Jurgen Habermas'a (1992) göre; sistemsel ödül ve beklentilerin karşılanmadığı noktada meşruiyet krizi beklenmelidir. Tam tersi durumda ise iktidar ile kurulan özdeşlik ve aidiyet bir savunuya dönüşebilmekte, eleştirel konumda olan kimlikler ile çatışmaya sebep olabilmektedir. Kısacası kimlik, aidiyetleri, iktidar ile ilişkiler, bilgi stokları algı ve yorumları farklılaştırabilmekte, toplumsal bütünleşmeyi engelleyebilmektedir. Ancak literatürde de sık sık vurgulandığı gibi (Kapucu & Garayev, 2011; Longstaff & Yang, 2008) kriz anında karşılıklı güven hem afetle mücadelede hem de işbirliğinde kilit durumdadır. Hükümete, kurumlara, derneklere, vakıflara yönelik olumlu ya da olumsuz algı; katılımı, yardımlaşmayı, birlikte hareket edebilmeyi etkilemekte ve karşılıklı güven duygusu koordinasyonu kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır (Kapucu, 2005). Simmel'e göre (1950) güven, “toplumdaki en önemli sentetik güçlerden” biridir. Toplumsal güvenin temelini yaşanmış tecrübeler oluşturmaktadır. Güveni demokratik toplumun sürdürülebilirliğinde önemli bir sendrom olarak betimleyen Inglehart (1990)'a göre güven; “sabit bir genetik özellik değildir: insanların tarihsel deneyimleriyle şekillenen ve değişime tabi olan kültürel bir şeydir.” Bu çerçevede afetler özelinde güven ve bütünleşmenin inşa edilebilir olduğu söylenebilir. Afet sürecinde güvenilir bilgi de kilit rol oynamaktadır. Geleneksel ve yeni medyada verilen bilgilerin güvenilirliği toplumsal korkuyu, kaygıyı, kurumlara ve topluma güveni, dolaylı olarak gönüllü sayısını ve gönüllü olma tercihlerini etkilemektedir. Ayrıca devlet kurumları ile STK'ların koordinasyonu, uyumu ve çatışması, devletin ve STK'ların birbirlerine yönelik tavrı bütünleşik afet yönetiminde önemli konular arasındadır (Çakı, 2020).

Kısacası sosyolojik olarak açıklanabilecek pek çok yapı, kimlik ve aidiyetler yaşanan afetler çerçevesinde toplumda olumlu ve olumsuz pek çok algı bulunmaktadır. Örneğin bu çalışmanın da örneklemini oluşturan 2023 Suriye-Türkiye depremleri çerçevesinde; müdahalede geç ve yetersiz kalındığı ya da büyük bir afet olduğu için başarılı bir müdahale olduğu noktasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Benzer şekilde 2021 Antalya Manavgat yangınında açılan “Help Turkey” çağrısının bir gereklilik olduğunu düşünenler ya da Türkiye'yi güçsüz olarak gösterdiğini düşünenler olmuştur (Orçin, 2022). Bu noktada yaşanan tecrübelerin ve bu algı farklılıklarının toplumsal güveni, gönüllüğü, bütünleşik afet yönetimi çerçevesinde işbirliğini olumlu ya da olumsuz etkilediği söylenebilir.

1.1.2. Arama Kurtarma

Arama kurtarma çalışmaları denildiğinde akla ilk depremler gelse de sel, heyelan gibi pek çok afette arama kurtarma çalışmaları yapılmaktadır. Deprem söz konusu olduğuna ilk 72 saat enkaz altından çıkan afetzedelerin yaşama ihtimali çerçevesinde “altın saatler” olarak nitelendirilmektedir. Deprem sonrasındaki çalışmalar nezdinde zaman çok önemli bir aktördür. Çünkü enkaz altından afetzedelerin canlı çıkma olasılığı 24 saat sonrasında %50 azalmaktadır (Ochoa vd., 2007). Bu sebeple deprem sonrası ilk 24 saat arama kurtarma çalışmaları, organizasyon, planlama, resmi ve gönüllü kurumlar arası işbirliğinin hızlığı ancak afet öncesi hazır bulunuşluluk ile sağlanabilir.

Birleşmiş Milletler örgütlenmesinde yer alan Uluslararası Arama Kurtarma Danışma Grubu (INSARAG) birçok ülkedeki afet yöneticilerinin, devlet memurlarının ve STK’larının içinde yer aldığı bir örgütlenmedir. Afetlerden sonra çeşitli ülkelere yardıma giden Kentsel Arama Kurtarma (USAR) ekipleri arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuş olan INSARAG; 2002 tarihli Birleşmiş Milletler kararı çerçevesinde “Uluslararası Kentsel Arama ve Kurtarma Yardımının Etkinliğini ve Koordinasyonunu Güçlendirme”yi amaçlamaktadır. Afetlere hızlı müdahale amacıyla, afet öncesi görev dağılımı, örgütlenme, planlama çalışmaları yapılmış ve INSARAG Kılavuzunda belgelendirilmiştir (Yılmaz & Yıldırım, 2020).

Türkiye özelinde arama kurtarma çalışmalarına baktığımızda; 1958 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu ile Sivil Savunma Müdürlüğü kurulmuştur. 1986 yılında ise Türk Silahlı Kuvvetlerinde “Sivil Savunma Arama Kurtarma Birliği” adında 340 kişilik bir ekip oluşturulmuştur. İlerleyen yıllarda Ankara (61 kişilik), İstanbul (24 kişilik) ve Erzurum’da (30 kişilik) Sivil Savunma ekipleri oluşturulmuştur. 1999 Büyük Marmara depreminden sonrada 586 sayılı Kanun hükmünde Kararnamenin 2. Maddesi çerçevesinde İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Erzurum, Afyon, Bursa, Diyarbakır, Sakarya, Samsun ve Van’da “Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri” kurulmuştur. 2009 yılında ise 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kaldırılmış, farklı illerde İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri (AFAD) oluşturulmuş ve 11 ildeki arama kurtarma müdürlükleri Afet ve Acil Durum Müdürlükleri teşkilatına dahil edilmiştir (Yılmaz & Yıldırım, 2020). Ayrıca 1999 depreminden sonra kurulan Sağlık Bakanlığı Acil Sağlık Hizmetleri Müdürlüğüne bağlı Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi (UMKE) afet sonrası medikal sağlık hizmetleri vermek amacıyla kurulmuştur.

Özellikle 1999 depreminden sonra arama kurtarma noktasında STK’ların önemli birer aktör olduğu, ancak bu alandaki eksiklerin giderilmesi, STK sayılarının artırılması gerektiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine 1999’da günümüze STK’ların sayısında artış olduğu söylenebilir. Türkiye’de aktif arama kurtarma faaliyeti yürüten resmi kurumlardan bazıları; Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Valilikler ve Kaymakamlıklar, Sağlık Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Emniyet Genel Müdürlüğü, İtfaiye Teşkilatları, Kızılay, Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE) iken, sivil toplum kuruluşlarının bazıları; Arama Kurtarma Derneği (AKUT), Arama Kurtarma Araştırma Derneği (AKA), Bursa NAK Arama Kurtarma, GEA Yeni Yüksektepe Arama Kurtarma Ekoloji Grubu, Üniversite Toplulukları olarak sıralanabilir.

Afet sonrasında gönüllüler hiçbir STK’ya bağlı olmadan organizasyon dışından gönüllüler ve STK’lara bağlı olarak afet öncesi gerekli eğitimleri almış, organizasyon ve planlama dahilinde olan profesyonel gönüllüler olarak ayrılabilir. Bu iki gönüllülüğü birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Afetin hemen sonrasında özellikle altın saatlerde kontrolsüz kalabalıktan ziyade eğitilmiş profesyonellere ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi halde yardım etmek için bile olsa yapılan herhangi bir hata hem afetzedenin hem de arama kurtarma ekiplerinin hayatını tehlikeye sokabilmektedir (Dobrucali & Demir, 2016). Bu nedenle arama kurtarma ekibi olmak afet öncesi tekrarlanan eğitimlere katılmış olmayı, yeterli donanım ve bilgiye sahip olmayı, gerek resmi gerekse gönüllü örgütler içerisinde yer almayı yani afet öncesi hazır olmayı gerektirmektedir. Çalışmanın bulgular kısmında da değinileceği gibi depremin hemen sonrası müdahale sürecindeki gönüllü kalabalığı profesyonel ekiplerin müdahalesini zorlaştırmakta, kaos yaratabilmekte ve yanlış müdahaleler ile zarara sebep olabilmektedir. Bu noktada en büyük ihtiyaçlar; profesyonel ekipler, bu ekiplerin kullanabileceği donanım ve başarılı bir afet yönetim organizasyonu olarak ifade edilebilir.

1.1.3. Afetlerin Psikolojik Yönleri

Bireyin yaşam bütünlüğünü tehdit etmesi, geniş kitleleri etkilemesi, toplumsal süreçleri sekteye uğratması afetlerin travmatik yönünü göstermektedir. Afete doğrudan tanıklık eden kişilerde, afetzedelerin yakınlarında ve afet bölgesinde görev alan arama kurtarma personelleri üzerinde fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik etkiler oluşabilmektedir (Mao vd., 2018).

Afetler çeşitli stres etmenleri içermekte ve strese maruz kalan bireylerde öznel tepkiler oluşmaktadır. Algılanan stres seviyesi bireyin vereceği tepkileri de belirlemektedir (Eskin vd., 2013). Sosyo-kültürel özellikler, eğitim durumu, bireyin yaşadığı deneyimler gibi kişiden kişiye göre değişen etkenler bireylerin yaşadığı olayı yorumlama biçimini belirlemektedir. Bireylerin stresi algılama düzeyleri farklı olduğundan stresi yönetme ve baş etme

becerileri de farklılık göstermektedir. Bu bağlamda yaşanan afet olayının aynı olduğu göz önünde bulundurularak sürecin birey özelinde değişkenlik gösteriyor olması; bilişsel inançları, şemaları, deneyimleri ve öznel başa çıkma yeteneklerinden kaynaklanabilmektedir (Çögenli, 2019).

Afet psikolojisi; bireylerin olası bir afet durumunda tepkilerinin olağan olduğu farkındalığını oluşturma, krize müdahale, stres yönetimi, çözüm odaklı yaklaşım ve etkili baş etme stratejileri geliştirmesini kapsamaktadır (Reyes & Jacobs, 2006). Stres yaratan durumların bireyi psikolojik ve mesleki açıdan geliştirebileceği bu sebeple bireyde olumlu değişimlerin meydana gelebileceği söylenebilir (Tedeschi & Calhoun, 2004). Ek olarak, afetlerde arama kurtarma ekibinde görev alanlarda canlı hayatını kurtarma, topluma fayda sağlama gibi hislerinin oluşması işe yönelik tatmin duygusunun gelişmesinde önemli rol oynamaktadır (Bakhshi vd., 2014). Travmatik olaylar bireyin deneyimleriyle şekillenen temsillerini, varsayımlarını, bilişsel şemalarını sarsmakta ve geliştirdiği inançları sorgulamasına neden olmaktadır (Janoff-Bulman, 1989). Bilişsel-Transaksiyonel Model'e göre; birey ve çevrenin karşılıklı etkileşiminin sonucunda kişiye özel oluşan stres tepkisi, kişinin karşılaştığı duruma yönelik bilişsel değerlendirme süreci dâhilinde oluşmaktadır. Bireyin yaşanan duruma uyum sağlamak üzere baş etme mekanizmaları geliştirdiği düşünülmektedir (Lazarus & Folkman, 1984). Travma deneyimine, stres veren olumsuz yaşam olaylarına maruz kalan kişilerde etkili başa çıkma, adaptasyon yeteneği içeren dinamik gelişim süreci psikolojik sağlamlık olarak tanımlanmaktadır (Luthar vd., 2000). Psikolojik sağlamlık ve sosyal destek algısının incelendiği çalışmada afet çalışanlarının psikolojik sağlamlık seviyelerinin yüksek olduğu ifade edilmektedir (Şavur, 2012).

Schaefer ve Moos (1998), öne sürdükleri yaşam krizleri ve büyümenin kavramsal modeli; stres veren deneyimle ilgili dinamiklerin bilişsel değerlendirilmesi ve baş etme mekanizmalarının oluşması, olumsuz sürece dair olumlu düşüncelerin gelişmesine ve travmatik yaşantı sonrasındaki gelişime yer açmaktadır. Bireyin zorlayıcı yaşam olaylarıyla mücadele etme ve iyileşme dönemleri travmanın geliştiren yönünü göstermektedir. Geliştiren travma; kabul etme, yaşamı anlamlandırma, önceliklerini belirleme ve bilişsel inançlar oluşturma aşamalarını içermektedir (Tedeschi & Calhoun, 2004).

Travmatik deneyim sonrası büyüme, kişinin zorlayıcı ve örseleyici yaşam olaylarında psikolojik ve bilişsel çabalarıyla mücadelesinde gerçekleşen olumlu deneyimleri tanımlamaktadır (Calhoun vd., 2000). Gerçekleşen değişim, travma deneyiminden sonraki süreçte bireyin hayatını sorgulamasıyla başlamaktadır (Tedeschi vd., 2018). Alan yazını incelendiğinde stresör faktörler, zorlayıcı yaşam olayları, travma etkisi yaratan durumların özünde bir deneyim olduğu, olumlu ve olumsuz etkilerinin birey özelinde gerçekleştiği ve bireysel farklılıkların olay anı ve sonrasındaki tutumları belirlediği görülmektedir. Arama kurtarma personellerinin deprem öncesi, sırası ve sonrasındaki edimlerinin hazır bulunuşlukları ile olan ilişkisi, psikolojik sağlamlıklarının bilişsel esneklikleri açısından değerlendirilmesi, stres yönetimi ve duygu durum kontrolüne sahip olmalarının performanslarına yönelik etkileri, gündelik yaşam pratiklerindeki değişimler ve kişisel gelişimlerinin incelenmesi çalışmanın bulgular kısmında yer almaktadır.

2. YÖNTEM

Depremi hemen sonrasında bölgeye giden gönüllüler artçıların etkisiyle aynı zamanda birer depremzedelerdir. Hem yaşanan afetin ilk tanığı olmak hem de yardımcı olmaya çalışmak dirençlilik gerektirmektedir. Bu noktada bireylerin gönüllü kimliğindeki motivasyonu, bölgeye gitmeye karar vermedeki süreçlerini anlayabilme amacıyla bu çalışma; 6 Şubat 2023 Suriye- Türkiye depremlerinde Türkiye’de depremten etkilenen 11 ilde depremin hemen sonrasında müdahalede bulunan gönüllülerin düşüncelerini, motivasyonlarını ve deneyimlerini konu edinmektedir.

Deprem sonrası ilk profesyonel müdahale ekiplerinin gönüllülük sürecindeki motivasyonlarını, deneyimlerini, aidiyetlerini ve yaşadıkları problemleri anlama noktasında çalışmada problemin derinlemesine anlamlandırılması ve açıklanabilmesi için (Creswell, 2015) nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Merriam ve Tisdell (2015) göre; nitel araştırmada tecrübe temelli kuram ve kavramlar öne çıkmakta, toplumsal gerçekliğe yönelik duygu, düşünce ve algıların açıklanabilmesi hedeflenmektedir. Bu noktada bu çalışmada da 6 Şubat depremi sonrasında bölgeye giden profesyonel arama kurtarma ekiplerinin sürece dair anlamlandırmalarını ve afet öncesi profesyonel bir ekibe dahil olmadaki motivasyonlarını açıklayabilmek adına nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Böylece hızlı bir şekilde artan ve çeşitlenen afetlerle mücadelede insani kaynağın profesyonelleşmesi, profesyonel ekiplerin aidiyetinin devamlılığı sağlanması için çözüm önerileri sunulabilir.

Çalışmanın örnekleme; 6 Şubat 2023 Suriye-Türkiye depremi sonrasında afet bölgesi ilan edilen 11 ilde ilk müdahale ekibi olarak görev yapmış 12 kişiden oluşmaktadır. Büyük bir etki yaratan güncel bir afeti konu edinen bu çalışmada mülakat tekniğinin kullanılmasının temel sebebi; görüşmelerdeki alanlara esneklik sağlayabilmek, arama kurtarma ekibine dahil olan görüşmeci ile duygudaşlık kurulabilmektir. Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğü Etik İlkeleri ve Etik Kurulundan E.3668 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Mayıs ve Temmuz 2023 tarihleri arasında 12 katılımcı ile ortalama 50 dakika süren görüşmeler yapılarak birebir araştırmacılar tarafından veriler toplanmıştır.

Amaçlı örneklem tekniği ile katılımcıların farklı resmi ve gönüllü arama kurtarma ekiplerinden, farklı illerde ilk müdahalede bulunmuş katılımcılardan oluşmasına özen gösterilmiştir.

Toplanan veriler birebir araştırmacılar tarafından Microsoft Word dosyasına deşifre edilerek, 76 sayfalık veri elde edilmiştir. Tematik veri analizi kullanılan bu çalışmada; elde edilen veriler öncelikle transkriptlere işlenmiş, veriler tekrar gözden geçirilmiş, indekslenmiş, belirlenen temalar çerçevesinde kodlanmış, yorumlanmış ve literatürdeki yaklaşımlar ışığında metin oluşturulmuştur.

Katılımcıların demografik özellikleri aşağıdaki tabloda (Tablo 1) verilmektedir. Çalışmanın örneklemini, 2023 Kahramanmaraş depreminde görev almış gönüllülerden oluşmaktadır. 12 kişiden oluşan katılımcıların 5'i kadın, 7'si erkektir. Çalışmaya dahil olan katılımcıların 6'sı bekar, 6'sı evlidir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde; 2 kişi lise, 7 kişi ön lisans, 3 kişi lisans mezunudur.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Gönüllü O
Kadın	25	Lisans	Bekar	UMKE
Kadın	29	Lisans	Bekar	UMKE
Erkek	25	Ön Lisans	Bekar	UMKE
Erkek	24	Lisans	Bekar	UMKE
Kadın	25	Ön Lisans	Bekar	AFAD
Erkek	28	Ön Lisans	Evli	AFAD
Erkek	43	Lise	Evli	AFAD
Kadın	22	Ön Lisans	Bekar	AFAD
Erkek	42	Ön Lisans	Evli	AKUT
Erkek	47	Lise	Evli	AKUT
Kadın	42	Ön Lisans	Evli	AKUT
Erkek	38	Ön Lisans	Evli	AKUT

AKUT, AFAD ve UMKE'ye bağlı gönüllülerin 2023 Kahramanmaraş depreminde, 11 ilin etkilendiği afet bölgesinde görev almış olmaları çalışmaya dahil etme kriterleri arasındadır. Afet bölgesine ilk 72 saatte intikal etmiş olan kişilerle görüşülmesi çalışmanın sınırlılığını oluştururken katılımcıların farklı bölgelerde görev almaları çalışmanın güçlü yanını oluşturmaktadır.

3. BULGULAR ve YORUM

3.1. Müdahale Ekibi Olmada İtici Güç

Afetlerden hemen sonra yardımcı olmaya çalışmak insani bir reflekstir. Ancak afetlerden önce, gündelik yaşam içerisinde profesyonel müdahale ekibi olmaya karar vermek, bir gruba üye olmak, bu çerçevede zaman ve emek harcayarak eğitimler alma noktasında motivasyonu anlamak önemlidir. Bu çerçevede motivasyonun kaynağını anlayabilmek adına katılımcılara; üye olduğu STK ile nasıl tanıştığı, katılım sağladığı sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu birebir yaşadığı bir afetten ya da medya aracılığıyla aşına olduğu bir afetten sonra müdahale ekibi olmaya karar verdiğini ifade etmektedir. Bu noktada itici gücün “yaşanmışlık” olduğu söylenebilir.

“Van depremi sırasında 2. sınıf öğrencisiydim ya da 1. Sınıfta olabilir neyse. Evet, UMKE’ci olmak istemişim fakat mezun olmam gerektiği söylenmişti. İşe başladığımda devlet kurumunda başvurumu yapmışım” (29, Kadın, UMKE).

“Çocukken 2005 yılının nisan ayında yaşadığım ve bizim köyün hemen hemen tamamının yanması bunun en büyük etkenlerinden oldu... İnsanların yanında olmayı, zor zamanlarında destek olmayı, onlarla acılarını ya da zor zamanlarını paylaşmayı kendime görev edindim” (28, Erkek, AFAD).

“Elazığ depremiyle tanıştım hem İHH’la hem AFAD’la. Elazığ depreminden sonra gönüllü olarak bu işin içindeyim” (43, Erkek, AFAD).

“99 depreminde televizyonda gördüklerimden sonra arama kurtarma faaliyetlerine katılma kararı almıştım... STK olan arama kurtarma ekibine üye olmuştum. 911 arama kurtarma derneğine. AKUT’la birleşme kararı alıp AKUT arama kurtarma derneğiyle birleştik” (47, Erkek, AKUT).

“Aslında hep afetlerden sonra bir yerlerde yer almak istiyordum. Türkiye’de de bu işin 1 numarası AKUT olduğu için AKUT’a girmeye karar verdim” (38, Erkek, AKUT).

Yaşanılan tecrübelerin yanı sıra özellikle sağlık çalışanları faydalı olabileceği düşüncesiyle kişisel araştırmalar sonucunda müdahale ekiplerine katıldığını ve bunun mesleki bir gereklilik olarak gördüklerini ifade etmektedir.

“Yani hemşireyim hastane bazen yeterli olmuyor. Toplum olaylarda ya da büyük afetlerde de yeterli olmuyor. Bize daha ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Elimden geldiğince insanlara dokunmaya çalışıyorum. Yıl içinde faaliyetlere ya da eğitimlere katılmaya çalışıyorum amacım insanlara dokunmak” (25, Kadın, UMKE).

“Öyle bir kulak aşinalığım oldu. Daha sonra araştırdım sağlık personelinin yaptığı işler ondan sonra arama kurtarma, insanlara faydalı olmak gibi olaylar insanı cezbedince o şekilde kahraman değil de yardımcı olarak UMKE personeli olmaya karar verdim. Böyle bir katılımım oldu. 7 aydır da katılımcıyım” (25, Erkek, UMKE).

“Okuduğum bölümden de kaynaklı kaç personel olduğu kurumların nasıl işlediği bunu anlıyorduk. Bitlis’te o zamanlar sadece 4 arama kurtarma ekibi vardı yetersiz olduğunu anladık bir de gönüllü destek ekibi kurmuşlardı hani kurmuşlarsa demek ki ihtiyaç vardır bu fikir doğrultusunda gittim” (22, Kadın, AFAD).

“UMKE’ci olunca herkes gitmeni bekliyor ve bu konu engel olmuyor bu konuda güzel bir şey” (29, Kadın, UMKE).

Alıntılarda da görüldüğü gibi afetlerde müdahale ekibi olmak için temel motivasyon geçmiş bilgi stokları, tecrübeler ve yaşanmışlıklarken, sağlık personelleri özelinde mesleki zorunluluk olarak algılanması olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra katılımcıların müdahale ekibi olma noktasındaki motivasyonları bir ideoloji, dini ya da ülke kimliğine aidiyet de olabilmektedir. Bu farklılaşma katılımcıların STK seçimini, devlet ile ilişkisini, bölgeye ve sürece yönelik algısının farklılığını da açıklayabilmektedir.

“Çünkü Atam böyle isterdi, diyeceğim. İçindeki Cumhuriyet kadını durmadı. (Gülüyor). Gerçekten yani Atatürk’e layık biri olmaya çalışıyorum. Şu an ayağımı basıp burası benim memleketim diyebiliyorsam bu Atatürk sayesinde” (25, Kadın, UMKE).

“Ya zaten bunu bir vatani görev olarak gördüğüm için” (22, Kadın, AFAD).

“Ben zaten Allah için, dinimiz emrettiği için ilk şey yaptım. Her zaman Allah hepimiz sağlıklı huzurlu uzun ömürler versin ama sağlığım sıhhatim yettiği sürece bugüne kadar edindiğim bilgi ve tecrübelerimi arama kurtarma anlamındaki her alanda kullanılmak isterim” (47, Erkek, AKUT).

Deprem sahasında bulunan ekiplerin görevli ya da gönüllü olduğu bilinmektedir. Katılımcılar bağlı bulunduğu kurumun çağrısı ile harekete geçtiğini ifade etmektedir. Arama kurtarma ekibi olmanın yanı sıra 6 Şubat depreminde ilk giden müdahale ekibine gönüllü olmaya karar verme, yapılan çağrıya katılma sürecine baktığımızda ise; sosyal sorumluluk, mesleki zorunluluk, gönüllülük esasına dayalı yardım etme amacıyla katılım sağladıkları görülmektedir.

“Ee şöyle oradaki insanların yanında olmak istedik. Elimizden geldiğince bir şeyler yapmak istedik onlar için. O yüzden ilk andan itibaren gitmek istiyorduk. Fırsat olunca da gittik” (25, Kadın, AFAD).

“Bitlis’te depremle uyandım. Gönüllü olduğumuz için AFAD’dan direk aradılar “ekibini hazırla, bir ekip çıkar”. Biz ekibi hazırladık sabah namazını kıldık, çıktık.” (43, Erkek, AFAD).

“İlk deprem olma esnasında evdeydim. Deprem vurduğu gibi otomatikmen bunun şiddetinin çok olduğunu, vurduğu yeri tamamiyen tahribat edeceğini hemen anladım. Bir çırpıda AFAD’ımızın ve Kandilli rasathanesinin vermiş olduğu AFAD’ın sismik raporlarına cep telefonumdan baktım. Baktığımda bölgenin Kahramanmaraş ve o bölge olduğunu ve şiddetinin çok yüksek olduğunu anladım. Tabi bölgede çok ağır fırtına 1,5 metre kar ve bizim bu bölgede de ulaşımın bu zor şartlar altında çok zor olacağını kestirme nisbetinde arkadaşlarımı hazır olun diye bilgilendirdim. Depremin ilk vurduğu andan yaklaşık 20 dakika geçmeden hazır biz de olan ekip malzemeleri ve ekipteki arkadaşları kendimizi hazırlayıp bir şekilde yola koyulmaya devam ettik, hiç beklemedik” (42, Erkek, AKUT).

“Depremin ilk olduğu anda bana ihbarı yaptılar, aradılar. Deprem olduğunu bildirdiler. Ben de yönetimle yani bizim AKUT’un içerisinde acil durum yönetim sistemi uygulanır... Yaklaşık 3 farklı yöntemle hareket ettik. İlk yöntemimiz karadan, ilk ekibi hızlıca yola çıkardık. İkinci oluşturduğumuz ekibi İstanbul’a karadan oradan havayoluyla Adana, Adana’dan Maraş’a sevk ettik. Bir ekibimiz de tekrar ilave lojistik malzemelerle gelmeleri için Bursa’da bıraktık. Onların da büyük çoğunluğunu kara ve hava yoluyla bize lojistik malzeme göndermelerini sağladık” (47, Erkek, AKUT).

“Bunu esasında bu işin içine girdiyseniz zaten karar verme aşamasında çok oluyorsunuz. Yani eşyanızı topluyorsunuz ve gidiyorsunuz. Yani dört on yedide deprem olduğu zaman biz yedi buçukta Maraş’a doğru yola çıkmıştık ekip olarak. Yani bir acaba mı tereddüttüm yok biz zaten bu iş için yetiştiriyoruz. Bu iş için eğitim alıyoruz... Gider miyim kendinize bile sormadan direk çanta yapmaya başlıyorsunuz zaten

ve yola çıkıyorsunuz. Zaten gitmeniz gerekiyor öyle diyeyim. Bunun için buradasınız. Bunun için AKUT'tayız" (42, Kadın, AKUT).

"Yani karar, mesajı aldığım anında karar vermiştim. Çantaya koyabildiğim şey kadar alıp çıktım" (25, Kadın, UMKE).

"Zaten bizim gruplarımız oluyor. UMKE personeli grupları. UMKE grubundaki mesajlardan sonra kendi kafamıza göre bir olayımız yok bir ekip çalışması olduğu için ekip liderleri ekip UMKE personeli olarak bir başımız var. Liderin gruba yazdığı direktifler doğrultusunda bizler de gönüllü olarak oraya gittik. Ne düşündüğümü soruyorsanız düşünmeden gittik. Hazırlığımızı yaptık zaten çantamız genel hazır oluyor UMKE personeli olarak. Çantamızı alıp çıktık" (25, Erkek, UMKE).

3.2. Duygular ve Düşünceler

Afet bölgesinde profesyonellik sağlıklı bir müdahale için gerekliliktir. Bu çerçevede katılımcılara afet bölgesine gittiklerinde neler düşündükleri ve hissettikleri sorulmuştur. Bu çerçevede katılımcıların büyük bir çoğunluğu sürece hazır olduklarını, aldıkları eğitimlerin faydalı olduğunu ve daha önce müdahale ekibi olarak afet bölgelerinde bulunduklarını vurgulamışlardır. Bu noktada hazır olunuşluğun, psikolojik sağlamlığın ve bilişsel esnekliğin önemli olduğu görülmektedir.

"En başta psikolojik olarak bu kafada daha hazır şekilde gidiyoruz ya ne kadar psikolojik olarak hazır gitsek de gittiğimizde gördüklerimiz tokat gibi çarptı bize. Görev bilincinde olarak gitmemiz hem bizim için daha iyiydi hem de daha işlevsel olmamızı sağladı" (29, Kadın, UMKE).

"Birçok depreme gittiğim için aslında birazcık daha soğukkanlıydım... Yani aslında o anda bizler de otomatikman kurtarıcı ruhu mu diyelim o gelişip acil durumu nasıl yöneteceğimizi ve acil durumda neler yapacağımızı düşünmeye başlıyorsunuz" (47, Erkek, AKUT).

"Bu işi uzun süreler yapmış olmamın ve eğitim almış olmanın vermiş olduğu nerede ne yapmanız gerektiğini biliyorsunuz. Otomatiğe bağlanmış gibi hareket ediyorsunuz esasında. Yani tak tak tak eşyalarınızı hazırlıyorsunuz, çıkıyorsunuz... Hep bir acının içindeyken biz oradayız. İnsan olduğumuz için illaki bu acılar da sizin bir yanınızı kırıyor. Siz de tüzülüyorsunuz onlarla beraber ama dik durmanız gerekiyor ki onlara yardım edebilesiniz" (42, Kadın, AKUT).

Ayrıca daha önce değinildiği gibi depremde "altın saatler" olarak nitelendirilen ilk 24 hatta ilk 72 saatin önemli olduğu bilinciyle katılımcılar; hızlı hareket etmeye çalıştıkları için duygu ve düşüncelerini geri plana attıklarını ifade etmektedir.

"Üzülmedim desem yanlış tabir olur ama duygusal olarak hiçbir şey hissetmedim. Sadece yardım yardım yardım kafasına giriyordum. Bütün arkadaşlar öyle yani ağlama ya da isyan ya da ben buna yardımcı olamıyorum değil de hemen bir şeyler yapıp bir hastaya müdahale etme kafasına girdim ben" (25, Erkek, UMKE).

"Hissettiğim tek şey onlara nasıl daha çabuk ulaşabilirim. Onlara nasıl daha iyi yardım edebilirim" (25, Kadın, AFAD).

"Soğukkanlılığımı korudum. Çünkü burada ne kadar erken davranırsan o kadar daha çok hayata tutunan el olursun... Soğukkanlılığımı koruyacak şekilde kendimi bu işe hazır hissettiğimi, bir an önce gitmekle alakalı bir izlenim hissettim" (42, Erkek, AKUT).

"Şöyle söyleyeyim bölgeye gittiğimizde, gitmeye başladığımızda maalesef arama kurtarmacılar olarak hislerimizi cebimize koyup o şekilde çalışmak durumunda kalıyoruz ve yani bir hedef belirleyip o hedefte gitmek zorunda kalıyorsunuz hislerinizi çok arka planda bırakıyorsunuz" (47, Erkek, AKUT).

3.3. Afet Bölgesine Yönelik Algılar

Bu başlık çerçevesinde katılımcılara afet bölgesinde yaşadıkları en büyük problemlerin neler olduğu sorulmuştur. Verilen cevaplar çerçevesinde bir katılımcının "afet turizmi" olarak nitelendirdiği profesyonel olmayan gönüllülerin müdahale etme çabaları ortak problem olarak belirtilmektedir. Daha önce değinildiği gibi bilinçsiz ve eğitimsiz şekilde yapılan müdahaleler hem afetzedenin, hem de müdahale ekiplerinin canını tehlikeye sokabilmekte ve ekiplerin işlerini zorlaştırabilmektedir.

"Farklı depremlerde de oluyor biraz daha lokal bir yıkım olduğu zaman ikinci günden itibaren bir şekilde biz afet turizmi diyoruz buna daha çok bölgeye merak eden insanlar gelmeye başlıyor ve eğitimsiz insanlar oluyor. Bu eğitimsiz insanları hiçbir şekilde enkaza girmeleri çok riskli evet ortada iyi bir niyet var ama illa ki enkaza girmek istiyor" (38, Erkek, AKUT).

“Bir kere zaten kaos ortamı var, yüzlerce kişi var herkes bir şey yapmak istiyor ama etkili bir şekilde olmuyor önemli olan çokluk değil” (29, Kadın, UMKE).

“Hissettiğim sadece biraz şeyden tırsıyordum yani bilinçsiz kalabalığın tekrar üstümüze çok gelen insan olduğu için bilinçsiz kalabalıktan dolayı biraz molozların hareket etmesi ister istemez korku veriyordu” (25, Erkek, UMKE).

“Yani şöyle sıkıntılar vardı. Hani bir sürü insan enkaz üstündeydi yardım etme amacıyla yani bu insanlar kendi çabasıyla bir şeyler yapmaya çalışıyordu ama bilinçsizce ve orada çok aksilikler yaşanabiliyordu. Hani şundan dolayı çok fazla kalabalık var” (24, Erkek, UMKE).

Bu çerçevede afet öncesi kamu kurumları, gönüllü kuruluşlar ve medya işbirliği ile toplumsal bilinçlenmeye yönelik çalışmaların artırılması gerektiği, hatta eğitim müfredatına zorunlu olarak dersler eklenmesinin bu anlamda faydalı olabileceği söylenebilir. Bunun yanı sıra katılımcıların bazıları organizasyon, planlama ve ekipman noktasında eksiklikleri vurgulamakta ve bu çerçevede müdahale edemedikleri enkazlar olduğunu belirtmektedir.

“Ekipman konusunda yetersiz kaldık ve şöyle bir sıkıntı vardı bu ekipmanların yanında aynı zamanda illere gönderilen kepçe ve operatör sıkıntısı. Kendi imkanlarımla kepçe gruplarına ya da operatör isimlerine kadar araştırmaya ya da yönlendirmeye çalıştığım zamanı hatırlıyorum ancak bir yerden sonra yetemediğinizi fark etmek birazcık acı oluyor” (28, Erkek, AFAD).

“Ekip, ekipman azlığı yani aynı anda her yere müdahale edilemedi. Ekip azdı. Müdahale ekipmanları azdı. Koordinasyon problemleri vardı. Ses gelen yerlere yeterince bakıldı mı bakılmadı mı ilk bir hafta bilemiyorum. Yani eldeki imkanlarla yapılabilecek maksimum şeyler yapıldı bence. Ama imkanlar artırılabilir miydi? Tabi ki de. Ama olmadı” (24, Erkek, UMKE).

“En büyük sıkıntı ekipmansızlıktı. Zamanında yardım edememektir o insanlara ve koordinasyon eksikliği. Büyük bir koordinasyon eksikliği olduğu için aslında o insanlara geç ulaşabildi” (24, Erkek, UMKE).

“Ekipman yoksa ben betonu elimle kıracağım değilim. İş biliyorsam bana o malzeme lazım” (43, Erkek, AFAD).

Görüşme verileri çerçevesinde ekipman noktasında hazırlıklı gittiğini ya da sıkıntı yaşamadığını belirten görüşmeciler de bulunmaktadır. Bu noktada 11 ili kapsayan büyük bir afette her alan ve bölgede farklı süreçlerin yaşandığı ayrıca müdahale ekibinin hazır bulunuşluluğu ya da aidiyetleri çerçevesinde yorum farklılıkları olduğu söylenebilir.

“Biz bir sıkıntı yaşamadık. Zaten orada jeneratörün olacak imkanın olacak ve tehlike hani sıkıntı zorluk yaşarsan binanın 2. artçıda yıkılma tehlikesi olur yan binanın yıkılmamışsa yamulmuş çarpmış patlamış sarsıntıda senin başına düşebilir. Çok sıkıntı yaşamadık biz hemen girdik malzemelerimizle çalışmaya başladık.” (43, Erkek, AFAD).

“Ekip var, ekipman var. Antakya EAH girecek sonuçta ilk değerlendirmeyi zaten biz yapacak organizasyonu ben yaptım.” (29, Kadın, UMKE)

“Kaldığımız çadırda ısınma sıkıntısı diyebilirim ama hazırlıklıydık yani bizim için sorun olmadı yani. Orada bazı arkadaşlarımız öyle sorunlar yaşadı. Ekipmanımız falan tam olduğu için onların hepsiyle hazırlıklıydık elimden geldiğince de yaptık yani” (25, Erkek, UMKE).

“Enkaza hani bazen sosyal medyada çok dönüyor asker geç geldi devlet geç geldi şu geç geldi aslında orada kimse geç gelmedi. Ben de bir devletim zamanında gittim oraya. Oradaki herkes devletti bir askerdi. Yani ben bu tür şeylere cevabını veriyorum. Herkes oradaydı ben oradaysam ve gönüllü olarak oradaymışsam ben bir devletim ben bir askerim ben bir polisim ben oradaydım herkes oradaydı” (43, Erkek, AFAD).

Görüldüğü üzere afet bölgesinde ekipman ve organizasyon temelinde katılımcıların düşüncelerinin farklılaştığı görülmektedir. Literatür bulgularına paralel şekilde daha önce afeti deneyimlemiş olan katılımcıların bireysel hazırlık düzeylerinin daha fazla olduğu görülmektedir (Tekeli vd., 2010; Kohn vd., 2012). Ek olarak, Ünal vd., (2017)’nin yapmış olduğu çalışma daha önce afet bölgesinde görev almış bireylerin hazır bulunuşluk düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede depremin büyük bir bölgede gerçekleşmesi sonucu her enkazda farklı bir sürecin işlemesi, katılımcıların bilgi stokları, ideolojileri, iktidar ile kurduğu ilişki ve aidiyetleri yorum farklılıklarının nedenleri olarak belirtilebilir.

3.4. Ortak Duygu: Suçluluk

Görüşmeler sırasında soru sorulmamış olsa da katılımcıların suçluluk duygusu hissine yönelik vurgusu dikkat çekmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu bölgeden döndüğü ve bölgeye yeterince müdahale edemediğini düşündüğü için suçluluk duyduğunu ifade etmektedir.

“Suçluluk duygusuyla döndük biz ama artık dönmemiz de gerekiyor tükenmişiz. Ayaklarımızın altı yarıydı. O botlardan dolayı çıkaramıyorsun, soğuk bu şekilde döndük” (24, Erkek, UMKE).

“Pişmanlık aslında hala. Gelmek istememiştin. Keşke gelmeseydim dediğim nokta da şuydu evet böyle enkazdan insanlar çıkartmadım belki sayılarca ya işte canlı birilerini kurtarmadım belki ancak orada yardım edebildiğimi gördüm ya da yardım edebildiğimi hissettim ve buna devam edebileceğimi de biliyordum. Buna bir gücüm vardı ya da ekip olarak gücümüz vardı” (28, Erkek, AFAD).

“Keşke herkese yetişebilsem ama yetişemiyorsun bir enkazda çalışıyorsan işte yaralıya yaklaşmışsın biri geliyor diyor ki Allah için diyor işte senin ayağına kapanyor “Yan binadan oğlumun sesi duyuluyor tek oğlum var” gibi ne hikayeler anlatıldı bize. Onu bırakıp gidemezsin. Oraya da gitmen lazım herkese koşuşturman lazım ama yapamıyorsun. Ekibi bölersen işe yaramaz” (43, Erkek, AFAD).

“Suçluluk duygusuyla döndük biz ama artık dönmemiz de gerekiyor tükenmişiz...Yani zaten ilk 1 hafta falan yemek falan yerken de böyle çok sanki ailem orada aç oturuyormuş ben burada yemek yiyormuşum gibi hissediyordum. Çok doğru düzgün bir şey yiyip içmiyordum” (24, Erkek, UMKE).

3.5. Gündelik Yaşam Pratiklerindeki Değişim

Genel anlamda beslenme, uyuma, giyinme gibi “maddi kültürü” oluşturan faaliyetlere karşılık gelen (Lefebvre, 2016) gündelik yaşamı Certau (1988) konuşma, hareket etme, alışveriş gibi pratikler üzerinden tanımlamaktadır. Bu noktada gündelik yaşam toplumsal ilişkileri merkeze alan kültür ve sistem olarak ifade edilebilir. Kısa ve uzun süreli döngülerden çerçevesinde gündelik yaşam bağlama bağlı olarak yavaş değişim geçiren olgulardan ve pratiklerden oluşmaktadır (Lefebvre, 2016). Gündelik yaşam içinde bulunan geçmiş, bugün ve geleceğin merkezinde konumlanan habitus ile yakından ilgilidir. Bu noktada her ne kadar yavaş bir ivmeye sahip olsa da habitustaki ani değişimler ile birlikte gündelik yaşamda da kırılmalar olabilmektedir. Bu noktada ani ve beklenmedik bir zamanda meydana gelen afetler habitusu değiştirmekte ve gündelik yaşamda da kısa ya da uzun süreli değişimler meydana getirmektedir. Geçmiş tecrübeler ve bugünün pratikleri çerçevesinde geleceği değiştiren gündelik yaşam pratikleri, yaşanan Kahramanmaraş depremi ile birlikte hızlı bir değişim geçirmiştir. Genellikle kısa süreli etkisi olan afetler afet bölgesinde gündelik pek çok pratiği zorunlu olarak, diğer bölgelerde ise afete hazır bulunma ya da afet bölgesine destek olma çerçevesinde değişim yaratmaktadır. Özellikle deprem alanında ilk müdahale ekibinde yer alarak bölgeyi tecrübe eden profesyoneller sonraki süreçlerde psikolojik, ekonomik, sosyal pek çok alanda değişim yaşayabilmektedir. Bu çerçevede afet bölgesinde kişisel duygu, düşüncelerini arka plana attığını ifade eden katılımcılar; bölgeden döndükten sonraki süreçte gündelik yaşamdaki habitus değişimine dair sorulan sorulara cevaben döndükten sonra psikolojik olarak etkilerin ortaya çıktığını ve gündelik yaşam pratikleri ve ilişkilerinde değişiklikler olduğunu ifade etmişlerdir.

“Ağlaya ağlaya getirdiler beni. Yediğim yemeğin içtiğim kahvenin ya da tv karşısında oturamamanın ne kadar değerli olduğunu hatırladım. Sonraki süreçte bir şeylerden zevk almamı sağladım. Mesela artık hastane yemeklerine burun kıvrırmıyorum bir de ailemi az arıyordum bir tık daha artırdım aramalarımı. Önceden onların aramalarını beklerdim, kendim arıyorum artık” (25, Kadın, UMKE).

“İlk 2 gün binaları yıkık hayal ediyordum döndüğümde. Gözüm otomatik yıkık canlandırıyordu. Gözüm otomatik yapıyordu gözüm, yıkık bina görüyordum o an anladığı etkilendiğimi ertesi gün geçti ama çok sürmedi. İlk zamanlar diyoloğum iyiydi. Herkes iyisin diyordu, iyi olduğumu düşünüyordum ancak Oğuzhan Uğur’un depremzedelerle konuştuğu videoda ağlamıştım Karsu’nun paylaştığı 19 Mayıs videosunda ağlamıştım. Karsu’nun videosunda anlamıştım bir iki patlama oldu sonrasında ama iyiyim stresim primer rol oynadı ülser çıktı. Sevdiklerimle daha çok zaman geçirme kararı aldım zaten düşkündüm daha da düşkün oldum. Yapmak istediklerimi ertelememeye başladım” (29, Kadın, UMKE).

“Size doğruyu söylemek gerekirse uyku düzenim tamamen mahvoldu, yeme içme aşırı değişti. Her an deprem olabilir endişesiyle sarsıntılar yani insanız ister istemez bunlar ufak da olsa tetikledi. Ama en çok etkileyen uykuydu” (25, Erkek, UMKE).

“Hayatın çok kısa oluşunu, sevdiklerime o an zaman ayırmam gerektiği, hiçbir şeyi ertelemem gerektiğini manevi olarak bunu anladım ama gideceğim ortamlarda yapılara gittiğim kafelerde şurada deprem olursa nasıl kaçırım diye hesap yapıyordum döndükten sonra ya da şu yıkılsa ne tarafa doğru yıkılır?” (22, Kadın, AFAD).

“Şefkat oldu. Kendi çocuklarıma şefkat oldu, insanlara bakış açım değişti. Ölüm insanlara bu kadar yakınmış analizi bende gerçekleşti. Yani biraz daha insanlara karşı biraz daha duygusal olma bizde

gerçekleşti. Oradaki atmosferi gördükten sonra biraz daha farkındalıklı bir ortama girdik tabii” (42, Erkek, AKUT).

Depremi ani ve beklenmedik bir zaman da gerçekleşmesi bireylerin temel inançlarını ve şemalarını sarsabilmektedir. Katılımcıların travmatik deneyim sonrasında oluşan bilişsel şema ve temel inançlarındaki değişimler, Janoff-Bulman (1989), dünyaya ilişkin sarsılmış varsayımlar kuramını destekler niteliktedir. Travmatik yaşantı sonrasında kişinin güçlü yanlarını fark edebilmesi benlik saygısının oluşumunda ve yaşama dair farkındalıkta önemli rol oynamaktadır. Daha anlamlı, derin ve samimi ilişkiler, şefkat ve empatinin artışı ile psiko-sosyal işlevselliğin de arttığı görülmektedir. Bulgularımız literatüre uygun şekilde zorlayıcı olaylarda gösterilen işlevsel baş etme yöntemleriyle değişime eşlik eden önemli bir süreci göstermektedir.

4. SONUÇ

Afetlerle mücadelede önemli bir rol oynayan gönüllü profesyonelleri anlamanın; gönüllü kaynakların artırılmasına, toplumsal farkındalık oluşturmadaki sürecin açıklanmasına ve afetlere daha dirençli bir toplum oluşturmaya katkı sağlaması beklenmektedir. 6 Şubat Kahramanmaraş depremine farklı bölgelerde ilk profesyonel müdahale ekibi olan katılımcılar ile yapılan görüşmenin verileri çerçevesinde katılımcıların yoğunluk sıralamasına göre; öncelikli temel motivasyonun yaşanmışlık olduğu söylenebilir. Bu durum afetlerin yaşanmış olmasını gerekli koşul olarak öne sürmektedir. Ancak afetleri tecrübe etmeyi beklemeden gönüllü profesyonel motivasyonuna bağlı olarak sayının artırılması için önlemlerin alınması şarttır. Bu noktada eğitim müfredatının içinde afet farkındalığı ve gönüllü profesyonelliğin yer alması, afetle mücadele noktasında belirli gün ve haftaların belirlenmesi, yerel yönetimler çerçevesinde ücretsiz eğitimler düzenlenmesi, kurum içi zorunlu eğitimlerin düzenlenmesi, medyada afetin korkutucu etkisinden ziyade mücadelenin sıklıkla vurgulandığı programların yer alması gibi toplumsal farkındalığı arttırmaya yönelik adımlar atılması önerilebilir. Ayrıca gönüllü profesyonel olma sürecinin adımların içinde yer almasının, bu alandaki STK, dernek gibi kurumların tanıtılmasının olumlu etkileri olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra afetle mücadelede gönüllü kurumların desteklenmesi ve sayıca artırılması gerekmektedir. Çalışmanın verileri çerçevesinde sağlık çalışanlarının mesleki aidiyetlerinin yanı sıra gönüllü profesyonellerin bilgi stokları, dini, etnik, kültürel kimliklerinin de etkili olduğu görülmektedir. Bu noktada afetle mücadelenin kimliklerden uzak “insan” olma temelinde algılanması ve bu alanda farkındalık oluşturulması için adımlar atılması, gerekli önlemlerin alınması bir gerekliliktir.

Çalışmanın sonucunda profesyonel müdahale ekibi olma sürecinde gerekli eğitimlerin alınmasının afet bölgesinde duygu ve düşünceleri yönetmeyi sağladığı görülmektedir. Afet sonrasında ise profesyonellerin ortak duygusu olan suçluluğun temelinde daha fazla fayda sağlama ihtiyacı olduğu söylenebilir. Büyük bir etki alanı olan 6 Şubat Kahramanmaraş depremi özelinde ise; profesyonellerin büyük bir çoğunluğu eğitimsiz gönüllülerin müdahalesinin tehlike yarattığını vurgulamaktadır. Bu noktada afet öncesinde profesyonel eğitimlerin alınması gerekliliği tekrar vurgulanmaktadır. Afetlere müdahalede gerekli asgari koşullara sahip olmanın önemli olduğu belirtilmelidir.

Çalışmanın sonuçları çerçevesinde; profesyonellerin etkili müdahale edebilmesi için önemli noktalar; profesyonel olmayan gönüllülerin sürece dahil olmada asgari şartlara sahip olması, resmi kurumlar çerçevesinde yapılan sağlıklı organizasyon, gerek gönüllü ekipler gerekse resmi kurumlarca anlaşmalı şekilde planlanan ekipman desteği olarak sıralanabilir. Bu noktada afet öncesinde yapılması gereken planlama, organizasyon, iş bölümü, kaynak yönetimi gibi pek çok alt başlık bulunduğu görülmektedir. Nitekim ulusal, uluslararası resmi ve gönüllü tüm aktörlerin süreçte işbirliği içinde olması afetlere dirençli toplum oluşturmada oldukça etkilidir.

Sonuç itibarı ile afetle mücadelede en büyük adımın afet öncesi dönemin sağlıklı organize edilmesi ile yakından ilişkili olduğu bir gerçektir. Toplumu ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik pek çok noktada etkileyen afetler özelinde; tüm resmi düzenlemeler, kaynak aktarımı ile toplumsal farkındalık sağlamaya yönelik adımlar gereklilik olarak ifade edilebilir. Kısacası afet anında sağlıklı müdahale çerçevesinde; toplumsal farkındalık, toplumdaki tüm aktörlerin işbirliği ve afetlere yönelik hazırlıklı olma önemli noktalar olarak belirtilebilir.

KAYNAKÇA

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2009). Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.htm> (Son Erişim Tarihi: 13.01.2024).
- Bakhshi, S., & Lynn-Nicholson, R., & Jones, B., & Amlôt, R., & Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2014). Responding to a radiological crisis: Experiences of British foreign office staff in Japan after the Fukushima nuclear meltdown. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 8(5), 397-403. <https://doi.org/10.1017/dmp.2014.98>.
- Birleşmiş Milletler Afetlerin Azaltılması Uluslararası Stratejisi (UNISDR). (2006). *NGOs & disaster risk reduction: A preliminary review of initiatives and progress* mad. International Strategy for of Disaster Reduction.
- Calhoun, L. G., & Cann, A., & Tedeschi, R. G., & McMillan, J. (2000). A correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion, and cognitive processing. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of the International Society for Traumatic Stress Studies*, 13(3), 521-527. <https://doi.org/10.1023/A:1007745627077>.
- Certeau, M. D. (1988). *The practise of everyday life*. California: University of California Press.
- Creswell, J. W. (2015). *A concise introduction to Mixed Methods Research*. CA: Sage.
- Çakı, F. (2020). Afet yönetişiminde sivil toplum ve güven algıları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1-45. <https://doi.org/10.25306/skad.720617>
- Çögenli, M. Z. (2019). Soma maden kazasından sağ kurtulan işçilerin travma sonrası stres problemlerinin ve psikolojik süreçlerinin değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (3) , 405-422. <https://doi.org/10.18037/ausbd.632141>
- Dobrucali, E., & Demir, İ. H. (2016). Earthquake and flood disaster management regulations in Turkey. *Disaster Science and Engineering*, 2(1), 1-6.
- Dynes, R. R. (1988). *Cross-cultural international research: Sociology and disaster*. <https://udspace.udel.edu/server/api/core/bitstreams/b2804606-fb68-4fa8-afcd43435f1595d6/content>
- Eskin, M., & Harlak, H., & Demirkıran, F., & Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenirlik ve geçerlik analizi. *In New/Yeni Symposium Journal*, 51(3), 132-140
- Federal Acil Durum Yönetim Kurumu (FEMA). (2011). *Emergency Planning*. <https://training.fema.gov/emiweb/is/is235b/is235b.pdf> (Son Erişim Tarihi: 03.06.2023).
- Fritz, C. E. (1961) Disaster. In: Merton RK and Nisbet RA (eds) *Contemporary Social Problems*. New York: Harcourt, Brace and World, 651-694.
- Furedi, F. (2007). *The changing meaning of disaster*. *Area*, 39(4), 482-489. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2007.00764.x>
- Habermas, J. (1992). *Legitimation Crisis*. Cambridge: Polity Press.
- Haskı-Leventhal, D. (2009). Altruism and Volunteerism: The perceptionsof altruism in four disciplines and their impacton the study of volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 39(3), 271-383. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.2009.00405.x>
- Hyogo Çerçeve Eylem Planı (2005-2015). UNISDR. https://uclgmewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf (Son Erişim Tarihi: 22.07.2023).
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. New Jersey: Princeton University Press.
- İbicioğlu H. (2000) Örgütsel bağlılıkta paradigmatik uyumun yeri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13-22.
- İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD). (2024). *Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğü*. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> (Son Erişim Tarihi: 24.02.2024).
- İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD). (2018). *Türkiye’de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri*. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/turkiye_de_afetler.pdf (Son Erişim Tarihi: 17.01.2024).
- Jalali, R. (2002). Civil society and the state: Turkey after the earthquake. *Disasters*, 26(2), 39-120. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00196>
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social cognition*, 7(2), 113-136. <https://doi.org/10.1521/soco.1989.7.2.113>
- Kadioğlu, M. (2008). Modern, bütünleşik afet yönetiminin temel ilkeleri. M. Kadioğlu, & E. Özdamar içinde, *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (s. 1-35). Ankara: JICA Türkiye.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet yönetimi: Beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği.
- Kapucu, N. (2005). Interorganizational coordination in dynamic context: networks in emergency response management. *Connections*, 26(2), 33-48.

- Kapucu, N., & Grayev, G. (2011). Collaborative decision-making in emergency and disaster management. *International Journal of Public Administration*, 34, 366-375.
<https://doi.org/10.1080/01900692.2011.561477>
- Karancı, A. N., & Doğulu, C., (2017). Afet psikolojisinin sosyal boyutu: Afetlere hazırlıklı olmak [Social dimension of disaster psychology: Disaster preparedness]. *Türkiye Klinikleri Psikoloji - Özel Konular*, 2 (3) [Afet Psikolojisi Özel Sayısı], 225-232.
- Kohn S., & Lipkowitz Eaton J., & Feroz S., & Brain Bridge A., & Hoolachan J., & Barnett D. (2012). Personal disaster preparedness: An integrative review of the literature. *Disaster Med Public Health*, 6(3):217-231
<https://doi.org/10.1001/dmp.2012.47>
- Küçükşen, M., & Yetkin, O. (2020). Afet yönetimi ve yerel yönetimler. M. Yaman, & E. Çakır içinde, *Farklı Boyutlarıyla Afet Yönetimi* (s. 143-162). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Lassa, J. A. (2018). *Roles of non-government organizations in disaster risk reduction*. <https://oxfordre.com/naturalhazardscience/view/10.1093/acrefore/9780199389407.001.0001/acrefore-9780199389407-e-45>. (Son Erişim Tarihi: 15.01.2024)
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer publishing company.
- Leblebici, Ö. (2014). Afetlerde kamu yönetiminin rolü ve toplum temelli afet yönetimine doğru. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 457-478.
<https://doi.org/10.17218/husbed.95613>
- Lee, Y., & Kim, M. (2018). Serious leisure characteristics of older adult volunteers The Case of an international sporting event. *World Leisure Journal*, 60(1), 45-57.
<https://doi.org/10.1080/16078055.2017.1305441>
- Lefebvre, H. (2016). *Modern dünyada gündelik hayat*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Longstaff, P. H., & Yang, S. U. (2008). Communication management and trust: their role in building resilience to 'surprises' such as natural disasters, pandemic flu, and terrorism. *Ecology and Society*, 13(1).
<https://doi.org/10.5751/ES-02232-130103>
- Mao, X., & Fung, O. W. M., & Hu, X., & Loke, A. Y. (2018). Psychological impacts of disaster on rescue workers: A review of the literature. *International journal of disaster risk reduction*, 27, 602-617.
<https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2017.10.020>
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. NJ: Jossey-Bass.
- Ochoa, S. F., & Neyem, A., & Pino, J. A., & Borges, M. R. (2007). Supporting group decision making and coordination in urban disasters relief efforts. *Journal of Decision Systems*, 16(2), 143-172.
<https://doi.org/10.3166/JDS.16.143-172>
- Orçin, G. (2022). Politik söylemde günah keçisi. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 108-135.
<https://doi.org/10.16878/gsuilet.1163064>
- Osa, Y. (2013). Growing role of ngos in disaster relief and humanitarian assistance in East Asia. *Disaster Relief and Humanitarian Assistance*, 66-89.
- Quarentelli, E. L. (1989). *Conceptualizing disasters from a sociological perspective*. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/028072708900700303> (Son Erişim Tarihi: 30.01.2024)
- Quarentelli, E. L., & Lagadec, P., & Boin, A. (2007). *A heuristic approach to future disasters and crises: new, old, and in-between types*. H. Rodríguez, E. L. Quarentelli, & R. R. Dynes içinde, *Handbook of Disaster Research* (s. 16-41). New York: Springer.
- Reyes, G., Jacobs, G.A. (Ed.) (2006). *Handbook of international disaster psychology: fundamentals and overview*. California: Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.
- Schaefer, J. A., & Moos, R. H. (1998). The context for posttraumatic growth: Life crises, individual and social resources, and coping. Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis, *Lawrence Erlbaum Associates Publishers* 99(126), 9781410603401-9.
- Schutz, A. (2018). *Fenomenoloji ve toplumsal ilişkiler*. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Simmel, G. (1950). *The sociology of Georg Simmel*. California: The Free Press.
- Stamper, C. L., & Masterson, S. S., & Knapp, J. (2009). A typology of organizational membership: Understanding different membership relationships through the lens of social exchange. *Management and Organization Review*, 5(3), 303-328.
<https://doi.org/10.1111/j.1740-8784.2009.00147.x>
- Şavur, E. (2012). *İnsani yardım çalışanlarının yardım arama davranışına ilişkin bir inceleme: Psikolojik belirtiler, psikolojik sağlamlık ve sosyal destek algısı*. Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence". *Psychological inquiry*, 15(1), 1-18.
https://doi.org/10.1207/s15327965pli1501_01

- Tedeschi, R. G., & Shakespeare-Finch, J., & Taku, K., & Calhoun, L. G. (2018). Posttraumatic growth: Theory, research, and applications. *Routledge*.
<https://doi.org/10.4324/9781315527451>
- Tekeli-Yeşil S., & Dedeoğlu N., & Braun-Fahrlaender C., & Tanner M. (2010). Factors motivating individuals to take precautionary action for an expected earthquake in İstanbul. *Risk Anal*, 30(8):1181-95.
<https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2010.01424.x>
- Ünal, Y., & Işık, E., & Şahin, S., & Yeşil, S. T. (2017). Sağlık afet çalışanlarının depremlere ilişkin bireysel hazırlık düzeylerinin değerlendirilmesi: Ulusal Medikal Kurtarma Ekipleri (UMKE) Derneği örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 31(2), 71-80.
- Yılmaz, S. (2022). 2020’de Türkiye ve dünyada en sık görülen doğal afetler. <https://tatd.org.tr/afet/afet-yazi-dizisi/2020de-turkiye-ve-dunyada-en-sik-gorulen-dogal-afetler/> (Son Erişim Tarihi: 24.02.2024)
- Yılmaz, G., & Yıldırım, S. D. (2020). Afetlerde kentsel arama ve kurtarmada kullanılan yöntemler ve güncel yaklaşımların değerlendirilmesi. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 6(1), 196-208.
<https://doi.org/10.21324/dacd.533639>
- World Health Organization [WHO] (2014). *Western pacific regional framework for action for disaster risk management for health: emergencies and disasters*. Regional Office for the Western Pacific, Philippines, 34-47.

ÇALIŞMANIN ETİK İZNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğü Etik İlkeleri ve Etik Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 11.05.2023

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: E-84771431-050.01.04-91196

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1.yazarın araştırmaya katkı oranı %50, 2. yazarın araştırmaya katkı oranı %50'dir.

Yazar 1: Çalışmanın planlanması, literatür taraması, verilerin toplanması ve analizi.

Yazar 2: Çalışmanın planlanması, literatür taraması, verilerin toplanması ve analizi.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.